

როინ ზიკაძე

მარტოსულნი

(ბარათაშვილი და გალაკტიონი; გოფიქრი ჩოხელი)

„ნუ დამტოვებ მარტო“ – უთხრა ჩემმა სულმა ჩემს სულს“ – (პოლ ვალერი, 1993, 150) – ფრანგი პოეტის, ესეისტისა და ფოლოსოფოსის პოლ ვალერის (1871-1945წ.წ.) ეს სულისშემძვრელი ღაღადისი სავსებით მიესადაგება ნიკოლოზ ბარათაშვილისა და გალაკტიონ ტაბიძის ცხოვრებისეულსა და პოეტურ მარტოსულობას, რაც კიდევ უფრო ხელშესახები გახდება, თუ ამ ფრაზას პერიფრაზულად გარდავთქვამთ: „ნუ დამტოვებ მარტო“ – უთხრა გალაკტიონის სულმა ბარათაშვილის სულს... და აკი არც დაუტოვებია! ანდა მარტოსულობისათვის როგორ გაწირავდა გალაკტიონს თავადაც სულით ობოლი ტატო, რომელმაც საკუთარ თავზე გამოსცადა, თუ რაოდენ „ძნელი არის მარტოობა სულისა“ („სული ობოლი“).

„ნ. ბარათაშვილის ლირიკის სიტყვიერებიდან და პოეტური სინტაქსიდან ცხადად გამოსჭვივის ბედის უკუღმართობასთან შეჭიდებული პოეტის „სულით ობლობაცა“ და იმავდროულად ბედთან შეურიგებლობაც“ (რ. ჭიკაძე, 2011, გვ., 46.); და გალაკტიონმაც სწორედ ბარათაშვილში ჰპოვა მარტოსულობის თანაზიარი პოეტი, რაც შესანიშნავად ჩანს როგორც მთელი მისი პოეტური სამყაროდან, არამედ ჭაბუკობისდროინდელი მისი ლექსიდან „ელეგია“ (1914წ.); ამ ერთი ლექსითაც კი ცხადად იგრძნობა გალაკტიონ ტაბიძის სულიერი ნათესაობა თუ ლექსიკურ-ფრაზეოლოგიური სიახლოვე ნიკოლოზ ბარათაშვილის ისეთ პოეტურ შედევრებთან, როგორიცაა: „სული ობოლი“, „სულო ბოროტო“, „მერანი“, „ფიქრნი მტკვრის პირას“, „ხმა იდუმალი“... ორივე მარტოსული პოეტი არა მხოლოდ სიტყვიერებით, განწყობითა და აზრთა მდინარებით, არამედ ზოგჯერ ლექსწყობითაც კი თანაზიარნი არიან:

ბარათაშვილი: „სულო ბოროტო, ვინ მოგიხმო

ჩემად წინამძღვრად,
ჩემის გონების და სიცოცხლის
შენ აღმამფოთრად?
მარქვი,რა უყავ, სად წარმიღე
სულის მშვიდობა,
რისთვის მომიკალ

ყმაწვილის ბრმა სარწმუნოება?“ („სული ბოროტო“).

გალაკტიონი: „რა ადრე გაჰქრა ჩემი ყრმობა,
ჩემი სიზმარი!
დროო წყეულო, სად წარიღე
ჩემი ფიქრები!
დროო ბოროტო, სად დამარხე
ოცნება წყნარი?
მარქვი, ოჰ, გველო, რად დაგჭირდა,
რომ მოგეწამლა
ყვავილოვანი სიყმაწვილე
და ჩემი ქნარი?“ („ელეგია“).

ბარათაშვილისათვის „ძნელი არის **მარტოობა სულისა**“და მანინც „მას ელტვიან **სიამენი სოფლისა**“ („სული ობოლი“); გალაკტიონსაც დაემსხვრა „სიყმაწვილის **წრფელი სიამე**“: ოჰ, რად მომექცა ასე უღვთოდ მე ჩემი ბედი, რად დამიმსხვრია სიყმაწვილის **წრფელი სიამე** („ელეგია“).

ბარათაშვილი დაღონებული დგას მტკვრის პირას და მისი „თვალნი რბიან შორად, შორად **ცის დასავალსა**“ („ფიქრნი მტკვრის პირას“), ასევე გალაკტიონიც „დაღონებული გასცქერს **ცის დასავალსა**“. თუ ბარათაშვილმა მერანს **მიანდო ფიქრი მისი შავად მღელვარი**, გალაკტიონმა წყეულ დროს შემოუძახა: „დროო წყეულო, სად წარიღე **ჩემი ფიქრები?!**“

ბარათაშვილიცა და გალაკტიონიც პასუხს სთხოვენ სასტიკი ბედის შემოქმედთ:

ბარათაშვილი: „სული აღმშფოთო, მიპასუხე,
ნუ იმალები.“ („სული ბოროტო“)

გალაკტიონი: „ზეცავ სასტიკო, მიპასუხე,
მიტხარი რამე!“ („ელეგია“).

ორივე ბედგამწყრალი პოეტი გულმტკივნეულობს ნაადრევად გარდასული ყმაწვილობისა და წუთისოფლის ამაოებათა გამო:

ბარათაშვილი: „რა ვსცან პირველად წუთისოფელი,
დავშთე ადგილი, სადაცა წრფელი
რბიოდა ნათლად დრო ყმაწვილობის
სწორთა, თანზრდილთა, მეგობართ შორის“ („ხმა
იდუმალი“).

გალაკტიონი: „რა ადრე გაჰქრა გაზაფხულის
მზიანი ჩრდილი,
რა ადრე გაჰქრა ჩემი ყრმობა,
ჩემი სიზმარი.“ („ელეგია“).

ბარათაშვილისა და გალაკტიონის ეს სევდა არ არის ოდენ პიროვნული, გამოწვეული ბედის უკუღმართობით; ესაა სევდა კაცობრიობისა. „გაცვეთილი ფრაზა „მსოფლიო სევდა“ უფრო ღრმა ხასიათისაა, ვიდრე სიტყვიერების ოფიციალური ისტორიკოსები ფიქრობენ: მანფრედისა და ფაუსტის წუხილი, ჰამლეტის ტრაგედია, ბარათაშვილისა და ლეოპარდოს სასოწარკვეთილება კაცობრიობის უკეთილშობილესი და უმშვენიერესი გრძნობის გამოხატულება“. (ვ. კაპანელი, 1989, გვ., 150).

ბარათაშვილის გენიის პირველ აღმომჩენმა ილია ჭავჭავაძემაც რამდენადმე თავად განიცადა მისი ლირიკული სამყაროს გავლენა; „ფორმალური თვალსაზრისით, ილია განსაკუთრებით ახლოს დგას ბარათაშვილის ინტიმურ ლირიკასთან თავის ადრინდელ ლექსში „მაშინ დავსტკბი სრულის სამოთხით“. აქ თვით პოეტური ლექსიკაც კი აშკარად ბარათაშვილისებურია: „ქალწულობის კრთომით“, „მორცხვობით“, „ლოცვით“, „ლმობით“ და სხვა“. (გ. ასათიანი, 1983, გვ. 11. მით უფრო ბუნებრივია ბარათაშვილისა და გალაკტიონის პოეზიის სასიტყვეთის სიახლოვე.

და მაინც, რით მიიზიდა ბარათაშვილმა გალაკტიონი ესოდენ ძალუმად? – რით და: „ბარათაშვილი რომანტიკოსია მთელი თავისი არსებით, რომანტიკოსია არა მხოლოდ გონებითა და გრძნობით, აზროვნებითა და ემოციურობით, არამედ აგრეთვე მათი გარეგანი გამოხატულების საშუალებითაც, ენით: სიტყვიერების მარაგით, მა-

თი შერწყმით, ერთმანეთთან შეხამების ხერხით და, საზოგადოდ, ლექსიკურ-გრამატიკული ტონის მიხედვით“. (ა. შანიძე, 1939, 160).

ამრიგად, გალაკტიონ ტაბიძის ლექსი „ელეგია“ ლირიკული ინტიმით, სახისმეტყველებითა და ლექსიკურ-ფრაზეოლოგიური ატრიბუტიკით თანაზიარია ნიკოლოზ ბარათაშვილის პოეტური სამყაროსი. ამ ერთი ლექსითაც კი კანთიელად გასაცნაურდა გალაკტიონის სულიერი და შემოქმედებითი ნათესაობა ბარათაშვილის ლირიკასთან.

მარტოობის ტრაგიზმითაა დაღდასმული გოდერძი ჩოხელის შემოქმედებითი გზასავალიც. მისთვის „**მარტოობა ფიქრის დედაა**“. ამასთანავე, მარტოსული მწერლისათვის მთელი სამყარო, ცა და დედამიწა თუ გუდამყარი ერთი დიდი წიგნია, დარდია, წუხილია და ტანჯვა... „ნაღვლიანი და სევდიანია კაცთა მოდგმა! სევდიანი და ცოდვიანია სულეთისაკენ მიმავალი მათი გზა“ („გაცოცხლებული მიცვალებული“).

გოდერძი ჩოხელის აზრით, არა მხოლოდ ინდივიდის, არამედ კაცთა მოდგმის უმთავრესი საწუხარი **მარტოობა**: „საზარელია სიმარტოვის ჟამს საიდანღაც მონაქროლის ამაოების ქარი“ („სიყვარულის ცეცხლი“). ეს „ამაოების ქარი“ ქრის მარტოსული მწერლის ნააზრევში, რომელიც სავსებით მიესადაგება მეოცე საუკუნის ქართველი ფილოსოფოსის კონსტანტინე კაპანელის მსოფლმხედველობას: „ქარი ქრის, წყალი მიდის, ბრუნავს უაზროდ წუთისოფელი. ეგრე იყო, ეგრე იქნება, მაგრამ რაც იყო, აღარ არის; რაც არის, აღარ განმეორდება.“ იგი მიმართავს ადამიანს: „გრძნობ თუ არა, ადამიანო, სევდას მარტოობისა და წარმავლობისა?“ და იქვე პასუხობს: „ეგრე იყო, ეგრე იქნება.“ (კ. კაპანელი, „სული და იდეა“, ფილოსოფიური შრომები, თბ. 1989, 173).

სავსებით ანალოგიურია ცხოვრების ამაოებაზე დაფიქრებული შულღიანთ საბას „ფილოსოფია“: „– ეგეთია ეს ცხოვრება, მაშ!.. ისე იწყება, შენ არავინ გეკითხება და ისე მთავრდება, არც მაშინ გეკითხება ვინმე რამეს“ („სულეთის კიდობანი“). მარტოობა საკაცობრიო პრობლემაა: „სევდა შეიპარა კაცობრიობის სულში, სევდა მარტოობისა და რღვევის“ (კ. კაპანელი, „ორგანოტროპიზმი!, ფილოსოფიური შრომები, თბ., 1989, 270).

მარტოობის მძლავრი განცდა გასდევს გოდერძი ჩოხელის მთელ შემოქმედებას, სადაც მარტოა ადამიანი და სახლი, მარტოა სოფელ-ქვეყანა, მარტოა მდინარე, მცენარე, ფრინველი, ცხოველი... მოთხრობაში „წერილი ნაძვებს“ არის მცირე მონაკვეთი, რომელსაც ჰქვია „სიმარტოვე“. აქ აღწერილია მიტოვებული სოფელი, სადაც დამფრთხალი სიმარტოვე ნება-ნება მოიპარება და სადაც მამაპაპურ კერას სიმარტოვეში გამომწყვდეული ბებიანა შემორჩენია.

არანაკლებ გულისმომკვლელია კერაგაციებული სახლი, რომელიც ქმრისაგან მიტოვებულ ქალსა ჰგავს: „თითქის მღერის მიტოვებული სახლი. არ ემღერება, მაგრამ გულში მაინც მღერის. ეს სიმღერა სიმარტოვის სიმღერაა... მიტოვებული სახლი ხომ ქმრისაგან მიტოვებულ ქალსა ჰგავს, ჩამოღამებულ, ხელ-მხარჩამოყრილ დარდიან ქალს, რომ არ ეკადრებოდა და მაინც მიატოვეს... მიტოვებული სახლის გულისგულიც მღერის მოლოდინის სიმღერას და მიტოვებული ქალისაც“ („დევების ნასოფლარი“).

მარტოობაში გამომწყვდეული „გაგილაი უწილ-უკერძო კაცია, არც ცოლ-შვილი ჰყავს, არც ვინმე ისეთი ნათესავი, რომ მის მარტოობაზე გული შესტკიოდეს. მარტო ცხოვრების უღლის ტარება უჭირს“ („საქორწინო მტრედი“).

საზარელია უპატრონო და მიტოვებული საფლავი, რომელიც „ერთადერთია ამ არემარეში, უპატრონო, მიტოვებული და მიუსაფარი“ („ძვლები სევდა“). აქ უნებურად გვახსენდება ფრანგი პოეტისა და ფილოსოფოსის პოლ ვალერის ნააზრევი: „ნუ დამტოვებ მარტო“, – უთხრა ჩემმა სულმა ჩემ სულს“ (პოლ ვალერი, „სულის კრიზისი“, თბ. 1993, 150.).

განსაკუთრებით შესაბრალისია ჭირში მარტოდ დარჩენილი ადამიანი: დაობლებული თადეოზი „მარტოკა თხრიდა მამის საფლავს... მარტომ მიაყარა მამას მიწა“ („სიკეთის კიდობანი“).

მარტოობა ფიზიკურადაც ანადგურებს ადამიანს; ასეთი ბედი ეწია ბებო სალომეს, რომელიც ახალგაზრდობაში ისეთი მშვენიერი იყო, „როგორც იის ფოთოლზე გამომკრთალი დილის ცვარი“, მაგრამ „თავისი სილამაზე დარდს შეაჭმევინა, სიმარტოვეს გამოახრევინა და ძამებში ჩაკლა“ („ბებო სალომე“).

ადამიანის მარტოობას მხოლოდ ობლობა, უთვისტომობა, უმეზობლობა თუ უსოფლობა კი არ განაპირობებს, არამედ ადამიანი

მარტოა მაშინაც, როცა ხალხით სავსე სოფელ-ქვეყანაში ცხოვრობს, მაგრამ ადამიანების თანადგომას ვერ გრძნობს, გაუცხოებულია; სწორედ ასეთ ადამიანებზე იტყვის გოდერძი ჩოხელი: „ადამიანი ხშირად ხალხშია, მაგრამ მაინც მარტოდ გრძნობს თავს“ („სიკეთის კიდობანი“).

მარტოობის თანმდევია დარდი; შვილმკვდარი მარტია ბუბუნაური მარტოა თავის დარდთან; და როდესაც ეკითხებიან, რა გადარდებსო, ამოიკვნესებს: – „მარტოობა მადარდებს“ („ადამიანთა სევდა“).

და მაინც, გოდერძი ჩოხელის რწმენით ყველაფერი ღვთის ნებაა, ვინაიდან „იყო ნება ღვთისა და არარაისაგან იქმნა რაობა. იყო ნება ღვთისა და რაობა იქცა არარაობად („შემინახე, დედაო, მიწა.“).

ასე რომ, ნიკოლოზ ბარათაშვილი, გალაკტიონ ტაბიძე და გოდერძი ჩოხელი შემოქმედებითი ცხოვრებით **მარტოსულნი არიან**. ამასთანავე, მათ მხატვრულ ნააზრევში გაცხადდა **მარტოსულობის** საკაცობრიო სულიერი ტრაგიზმი.

ლიტერატურა

ასათიანი, 1983 – გურამ ასათიანი, „თანმდევი სულები“, თბილისი, 1983 წ.

ბარათაშვილი, 1945 – ნიკოლოზ ბარათაშვილი, თხზულებანი, თბილისი, 1945 წ.

ვალერი, 1993 – პოლ ვალერი, სულის კრიზისი, თბილისი, 1993 წ.

კაპანელი, 1989 – კონსტანტინე კაპანელი, სული და იდეა, ფილოსოფიური შრომები, თბილისი, 1989 წ.

ტაბიძე, 2014 – გალაკტიონ ტაბიძე, „ელეგია“, თხზულებანი 15 ტომად, ტ. I, 2014 წ.

შანიძე, 1919 – აკაკი შანიძე, ბარათაშვილის ენა, ლექსები, პოემა, წერილები, თბილისი, 1919 წ.

ჩოხელი, 2007 – გოდერძი ჩოხელი, „ადამიანთა სევდა“, კრებული „წითელი მგელი“, თბ., 2007წ.

ჩოხელი, 2001 –გოდერძი ჩოხელი, „სულეთის კიდობანი“, მოთხრობების კრებული, თბ., 2001წ.

ჭიკაძე, 2011 – როინ ჭიკაძე, ნიკოლოზ ბარათაშვილის პოეტური სინტაქსი, „ძალმოსილება ქართული სიტყვიერებისა“, თბილისი, 2011 წ.

ჭიკაძე, 2017 – როინ ჭიკაძე, ნიკოლოზ ბარათაშვილის ლირიკის ენობრივი ექსპრესია, „ლინგვისტური სჯანი“, თბილისი, 2017 წ.

ROIN CHIKADZE

Lonely Souls

(Baratashvili and Galaktion; Goderdzi Chokheli)

Summary

Galaktion's poem *Elegy* with its lyrical intimacy, tropology and lexico-phraseological peculiarities is close to Nikoloz Baratashvili's poetic world; just this one poem reveals a spiritual and creative resemblance between the two poets - it echoes the spirit of Baratashvili's masterpieces *Merani*, *O, Evil Spirit!*, *Soul Forlorn*, *Meditations by the Mtkvari River* etc.

An acute feeling of loneliness is the main motif in Goderdzi Chokheli's works as well- individuals, houses, rivers, plants and animals and the whole country suffer from loneliness. The characters in his works seem to be caged in this overwhelming solitude.

The paper argues that Chokheli's postulate *Loneliness is the Mother of Thought* befits Baratashvili's as well as Galaktion's poetic worlds. In the works of the three authors spiritual tragism of human loneliness and solitude is emphasized.